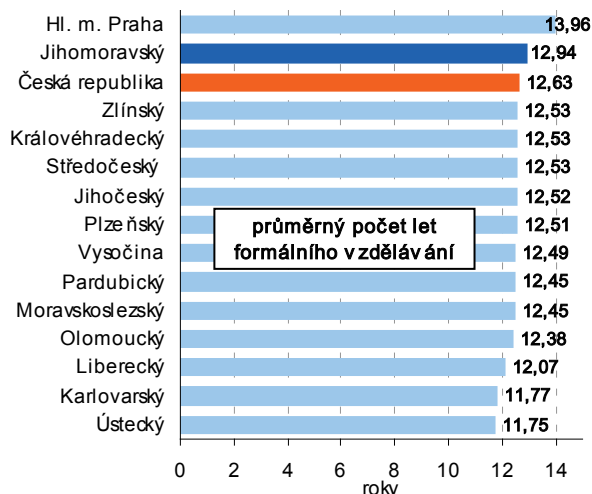

2. Kvalita pracovní síly

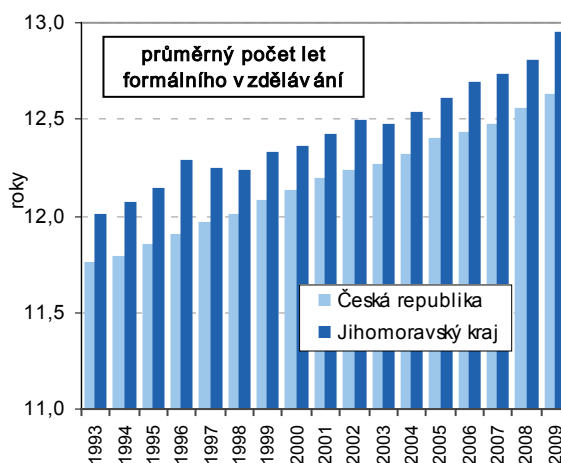
Kvalita pracovní síly = vzdělání a kvalifikace

Úkolem první části této práce bylo ukázat, jak velká je pracovní síla v Jihomoravském kraji či jak se její velikost změnila. Cílem této části je přiblížit to, jaká je pracovní síla kraje, jaké jsou její kvalitativní charakteristiky, tedy vzdělání a kvalifikace. Nejpodrobnější údaje o **vzdělání obyvatel** dávají vždy výsledky sčítání lidu, domů a bytů. Vzhledem k tomu, že poslední údaje ze sčítání jsou z roku 2001, je hodnocení založeno především na výsledcích výběrového šetření pracovních sil. Z VŠPS jsou také údaje o **kvalifikaci pracovních sil**.

Graf č. 28 Index vzdělanosti pracovní síly v roce 2009

Graf č. 29 Vývoj indexu vzdělanosti

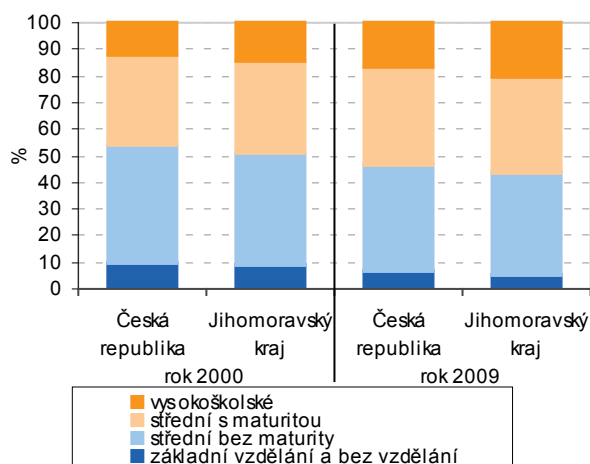

Úroveň vzdělanosti v kraji je vyšší než v ČR jako celku

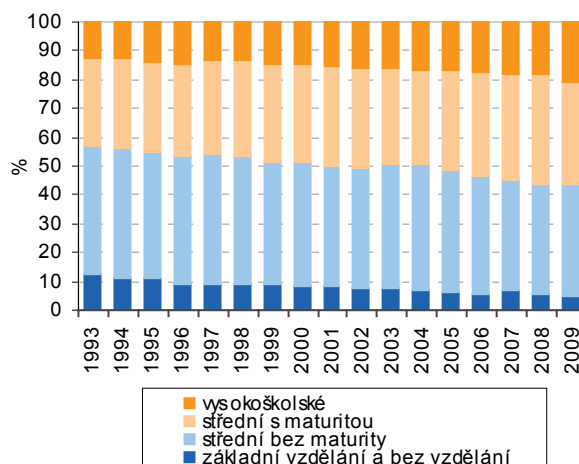
Kvalitu pracovní síly lze nejjednodušeji posoudit na základě **stupně vzdělanosti**. Podíl vysokoškoláků, osob s maturitou, vyučených, osob se základním vzděláním nebo zkonstruovaný souhrnný **index vzdělanosti**⁷ jsou nástroje k pohledu na rozdílnost regionů nebo na vývoj vzdělanostní struktury v čase.

Jihomoravský kraj dlouhodobě patří k hospodářsky vyspělým regionům, krajské město je průmyslovým, obchodním, vzdělávacím a kulturním centrem. Z toho pramení skutečnost, že **úroveň vzdělanosti pracovní síly v kraji převyšuje republikový průměr**, v mezikrajském srovnání podle hodnoty indexu vzdělanosti v roce 2009 byl kraj na 2. místě za Hl. m. Prahou. Pouze tyto 2 kraje byly v roce 2009 v tomto ukazateli nad republikovým průměrem. Graf 28 ukazuje vzdělanostní úroveň pracovní síly podle krajů, kartogram 4 obyvatel starších 15 let.

Graf č. 30 Vzdělanostní struktura pracovní síly v Jihomoravském kraji a ČR v letech 2000 a 2009

Graf č. 31 Vývoj vzdělanostní struktury pracovní síly v Jihomoravském kraji

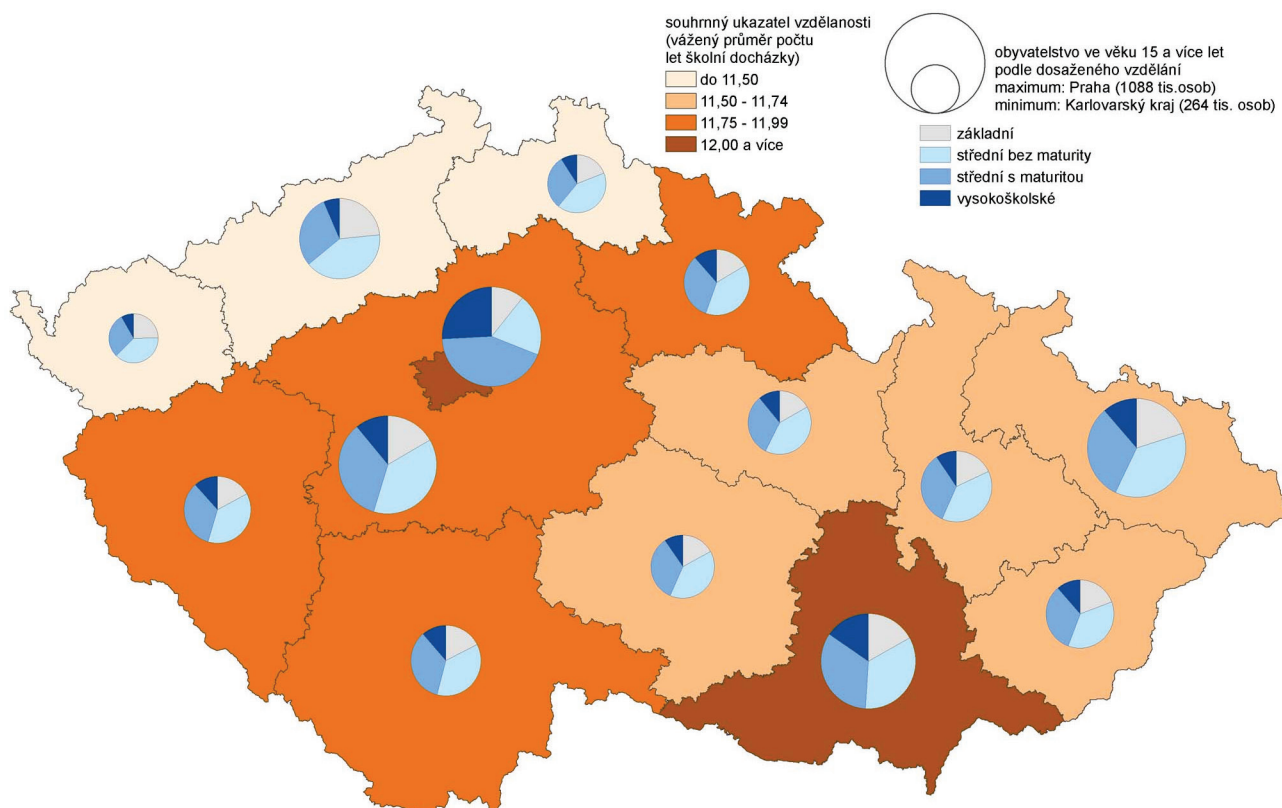

⁷ Vážený průměr počtu let strávených formálním vzděláváním: základní a neukončené vzdělání má váhu 7, střední vzdělání bez maturity váhu 11, střední vzdělání s maturitou váhu 13 a vysokoškolské vzdělání váhu 18.

Vzdělanost v kraji se zvyšovala stejným tempem jako v ČR

Vzdělanostní úroveň populace Jihomoravského kraje se od roku 1993 postupně zvyšovala, jak je zřejmé z grafu 29, **hodnoty indexu vzdělanosti dlouhodobě převyšovaly průměr ČR**. Vývoj v Jihomoravském kraji byl obdobný jako v celé ČR, určité kolísání hodnot v kraji lze přičíst „výběrovému charakteru“ VŠPS – hodnoty za ČR rostly pravidelným tempem.

Kartogram č. 4 Vzdělanostní struktura obyvatel ve věku 15 a více let podle krajů v roce 2009

Zdroj: Výběrové šetření pracovních sil (Český statistický úřad)

Mezi generacemi se zvyšuje standard dosaženého vzdělání

Vzdělanostní struktura se zlepšovala příchodem vzdělanějších osob na trh práce, na druhé straně trh práce opouštěla generace, pro niž ve zjednodušeném pohledu bylo základní vzdělání standardem. V tomto směru lze hovořit o určitém generačním vývoji společenského vnímání vzdělání – po standardu základního vzdělání poválečné generace následovala preference středního vzdělání bez maturity, v následujících generacích byla standardem maturita, cílem současné generace je získat vyšší a vysokoškolské vzdělání.

Jestliže v roce 1993 mělo v Jihomoravském kraji středoškolské vzdělání s maturitou či vysokoškolské vzdělání 43,1 % pracovní síly, v roce 2000 se tento podíl zvýšil na 48,9 % a v roce 2009 tvořil již 56,3 % (graf 31). Do těchto výsledků se ve velké míře promítá skutečnost, že osoby ve starším věku si ve většině případů již nezvyšují úroveň dosaženého vzdělání. Změny ve struktuře vzdělanosti v kraji by byly ještě markantnější v případě, že by bylo možné sledovat v čase např. pouze ve skupině osob ve věku 20 až 35 let.

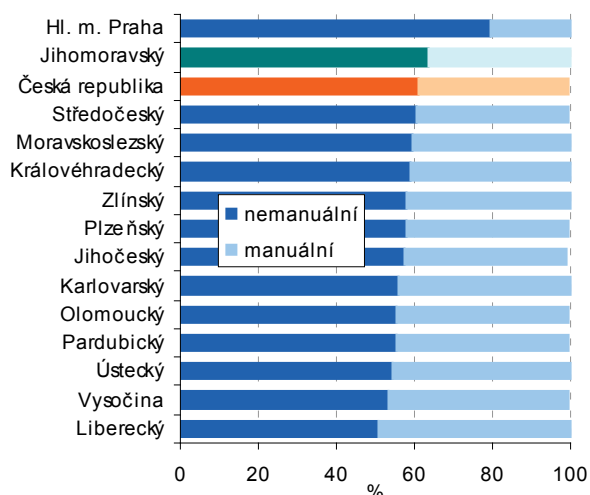
Vysoká kvalifikace zaměstnaných

Kvalifikace zaměstnaných je posuzována podle klasifikace zaměstnání KZAM⁸. Tato oblast souvisí spíše s využitím pracovní síly, neboť se týká pouze zaměstnaných, tedy části pracovní síly, kterou pracovní trh v dané chvíli potřebuje a využívá.

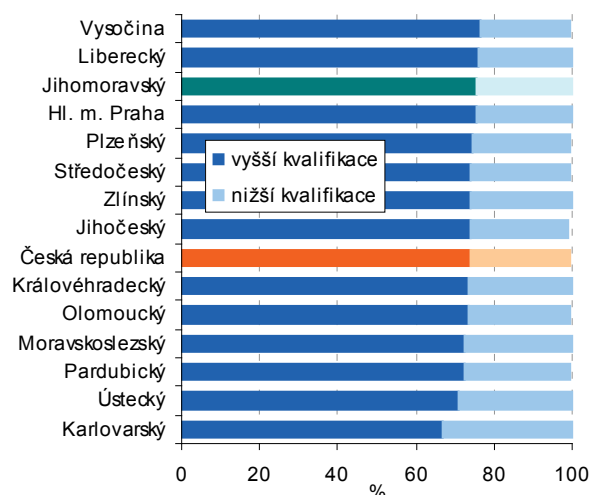
O kvalitě využití pracovní síly Jihomoravského kraje svědčí pořadí v mezikrajském srovnání stavu na konci roku 2009 – v kraji byl **2. nejvyšší podíl nemanuálních pracovníků a 3. nejvyšší podíl pracovníků s vyšší kvalifikací**.

⁸ Skupiny zaměstnání podle KZAM: upravený pohled na klasifikaci zaměstnání – třída 1 až 3 – vysoce kvalifikovaní nemanuální pracovníci (zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci, vědečtí a odborní duševní pracovníci, techničtí, zdravotničtí a pedagogičtí pracovníci), třída 4 a 5 – pracovníci nemanuální s nižší kvalifikací (nižší administrativní pracovníci, provozní pracovníci ve službách), kvalifikované manuální pracovníky zahrnují třídy 6 až 8 (kvalifikovaní dělníci, řemeslníci, obsluha strojů a zařízení) a manuální nekvalifikované pracovníky zahrnuje třídu 9 (pomocní a nekvalifikovaní pracovníci). Do hodnocení nejsou zařazeni příslušníci armády.

Graf č. 32 Podíl zaměstnanců v manuálních a nemanuálních zaměstnání v roce 2009

Graf č. 33 Podíl zaměstnanců s vyšší a nižší kvalifikací v roce 2009

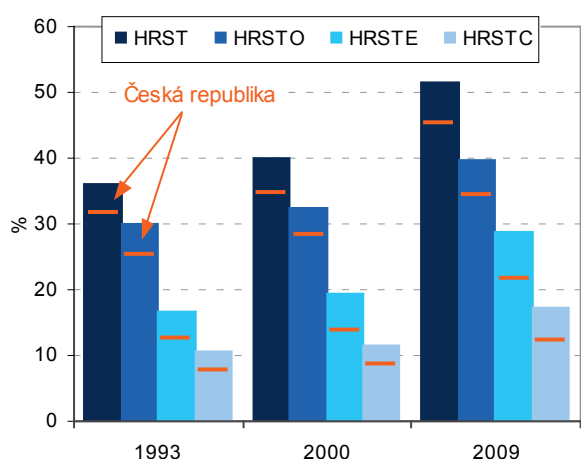

Lidské zdroje ve vědě a technologiích jsou v kraji nadprůměrné, je zde dostatek kvalifikovaného lidského potenciálu

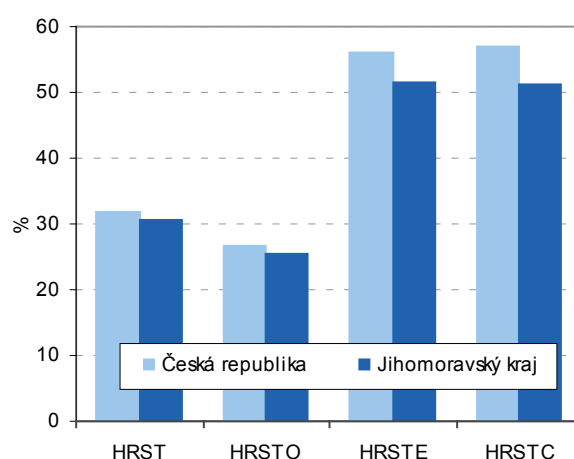
Jiným pohledem na vzdělanost či kvalifikaci může být problematika **zásoby lidských zdrojů ve vědě a technologiích (HRST)**⁹, která je definována jako kombinace terciárně vzdělaných a zaměstnaných v určitých kategoriích zaměstnání. Zde se opět prolíná kvalita lidských zdrojů s jejich uplatněním na trhu práce (což je spíše součástí následující kapitoly), vymezuje se velikost pracovní síly, která je schopna pracovat ve vědě a technologiích.

V Jihomoravském kraji jsou zásoby lidských zdrojů pro vědu a technologie významné. Podíly jednotlivých kategorií na zaměstnaných byly v letech 1993, 2000 a 2009 vždy vyšší než průměr za Českou republiku, což bylo dáno relativně vysokou vzdělaností pracovní síly v Jihomoravském kraji. Tento fakt dokládá také to, že **podíl terciárně vzdělaných** na celkové zásobě lidských zdrojů ve vědě a technologiích byl v jednotlivých letech vždy přibližně o 5 procentních bodů vyšší než podíl za ČR celkem (v roce 1993 v kraji dosáhl 46,0 %, v ČR 41,2 %, v roce 2009 v kraji 56,1 % a v ČR 51,1 %).

Graf č. 34 Podíl lidských zdrojů ve vědě a technologiích na zaměstnaných v Jihomoravském kraji a ČR

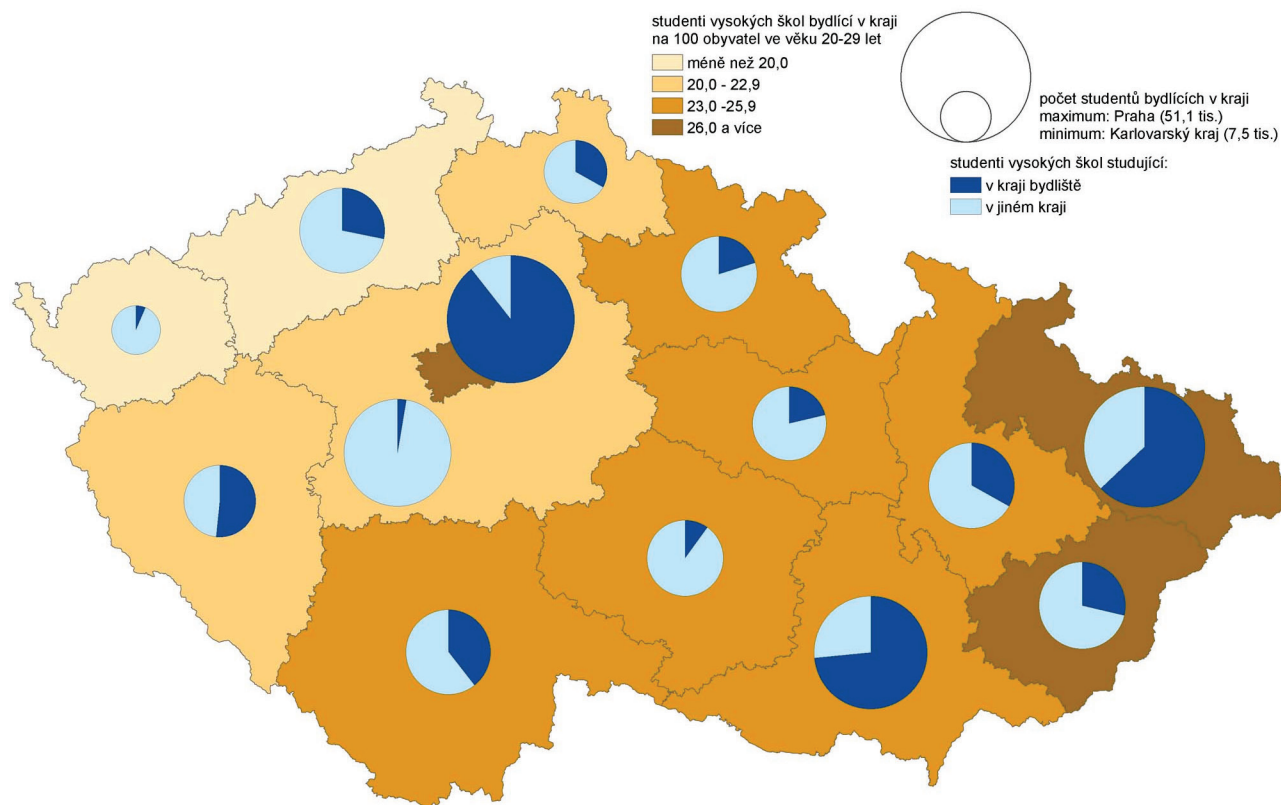

Graf č. 35 Růst zásoby lidských zdrojů pro vědu a výzkum mezi lety 2000 a 2009

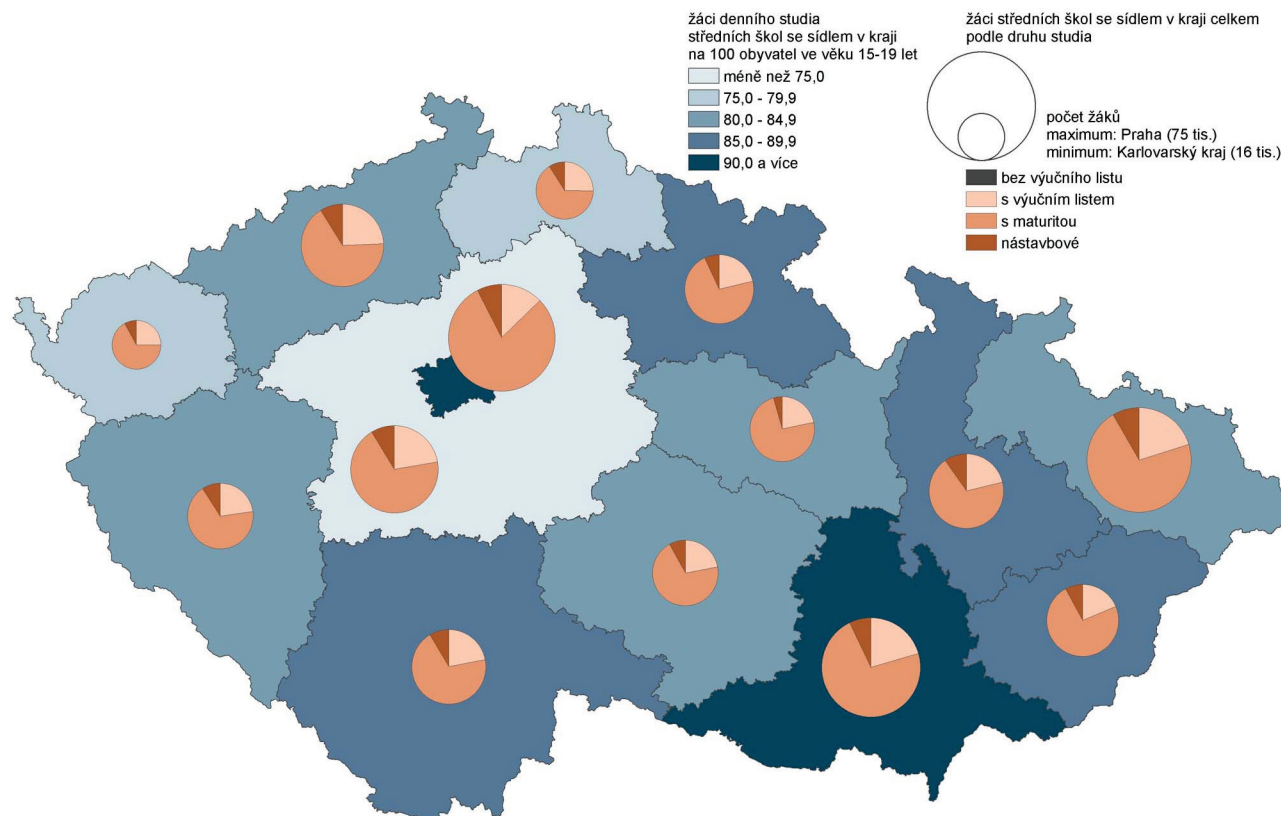
⁹ **HRST** (Human Resources in Science and Technology) = celková zásoba lidských zdrojů ve vědě a technologiích (zahrnuje všechny osoby splňující jednu z podmínek pro zahrnutí do kategorie lidských zdrojů ve vědě a technologiích a vypočítá se jako součet HRSTC + osoby s ukončeným terciárním vzděláním nepracující ve vědě a technologiích + zaměstnaní v zaměstnáních ve vědě a technologiích bez ukončeného terciárního vzdělání), **HRSTC** = jádro lidských zdrojů ve vědě a technologiích, tj. osoby, které mají úspěšně ukončené terciární vzdělání a zároveň pracují ve vědě a technologiích (průnik HRSTE a HRSTO), **HRSTE** = osoby starší 15 let, které úspěšně dokončily terciární úroveň vzdělávání ve všech studijních oborech, **HRSTO** = zaměstnané osoby národního hospodářství, které vykonávají svoji pracovní činnost v rámci vědeckých (KZAM-R hlavní třída 2 – Vědečtí a odborní duševní pracovníci) nebo technických zaměstnání (KZAM-R hlavní třída 3 – Techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci a pracovníci v příbuzných oborech), které jsou jejich hlavním zdrojem pracovních příjmů.

Kartogram č. 5 Studenti vysokých škol v roce 2009

Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání

Kartogram č. 6 Žáci středních škol podle krajů v roce 2009

Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání

Tendence vývoje v kraji stejné jako v ČR

Celkový trend ve vývoji lidských zdrojů ve vědě a technologiích v Jihomoravském kraji byl prakticky **stejný jako v České republice**. Mezi roky 2000 a 2009 byl ve srovnání s ČR v kraji zaznamenán téměř srovnatelný růst u celkové zásoby lidských zdrojů ve vědě a technologiích (HRST) a počtu zaměstnaných na vědeckých či technických pozicích (HRSTO). Nižší růst než v rámci ČR byl zaznamenán u počtu osob s dokončeným terciárním vzděláním (HRST – nižší o 4,7 bodu) a u osob tvořících jádro lidských zdrojů ve vědě (HRSTC – růst počtu nižší o 5,6 bodu).

Rostoucí význam vysokých škol – v kraji studuje pětina všech vysokoškolských studentů ČR

S rostoucími požadavky trhu práce na vzdělanost pracovní síly je spjat rozvoj vzdělávacích služeb – vysokého a středního školství. Oblast školství na jedné straně zaměstnává vysoce kvalifikované síly, na druhé straně vychovává a připravuje pracovní sílu nastupující. Na konci minulé kapitoly byl zdůrazněn nárůst počtu studentů vysokých škol – studentů s bydlištěm v kraji i **nárůst kapacity vysokých škol v kraji**. V roce 2009 na vysokých školách v Jihomoravském kraji studovalo téměř 80 tisíc osob, což byla pětina vysokoškolských studentů ČR. Od roku 2001 se tento počet téměř zdvojnásobil. Výrazně také vzrostl počet absolventů vysokých škol s místem výuky v kraji – v roce 2001 dokončilo studium 6 074 osob, v roce 2009 to byl téměř trojnásobek absolventů – 17 249 osob (21,1 % republikového počtu).

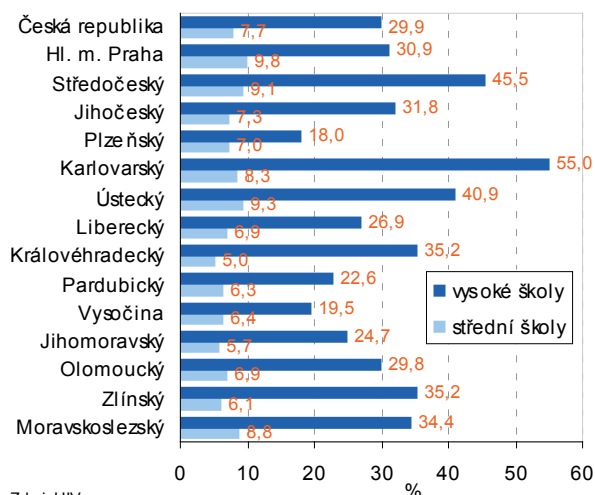
V poměru studentů vysokých škol s bydlištěm v kraji k počtu obyvatel ve věku 20 až 29 let byl Jihomoravský kraj v roce 2009 na 7. místě (25,0), nejvíce studentů v tomto vyjádření bylo ve Zlínském kraji (28,9), naopak nejméně v Karlovarském kraji (17,5).

Kapacita středních škol se odvíjí od věkové struktury obyvatel

Kapacita středních škol se odvíjí od věkové struktury obyvatelstva v kraji. Přece jen ve středním školství není až tak rozšířeným zvykem dojíždka do škol do jiných krajů (kromě vztahu Prahy a Středočeského kraje). V roce 2009 bylo v Jihomoravském kraji téměř 63 tisíc studentů středních škol, více než 500 studentů konzervatoří a téměř 3,5 tisíc studentů vyšších odborných škol. Celkem tvořili 11,4 % republikového počtu studentů středních a vyšších škol a konzervatoří.

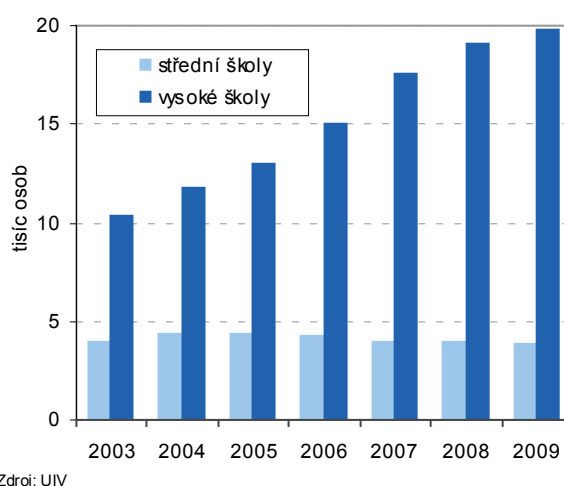
V poměru studentů denního studia středních škol se sídlem v kraji k počtu obyvatel ve věku 15 až 19 let byl Jihomoravský kraj v roce 2009 na 2. místě (93,3). Nejvíce studentů středních škol v tomto způsobu vyjádření bylo v Hl. m. Praze (127,0), naopak nejméně ve Středočeském kraji (67,1).

Graf č. 36 Celoživotní vzdělávání – podíl studentů jiného než denního studia na celkovém počtu studentů v roce 2009

Zdroj: UIV

Graf č. 37 Celoživotní vzdělávání – vývoj počtu studentů jiného než denního studia v Jihomoravském kraji

Zdroj: UIV

Narůstá význam celoživotního vzdělávání

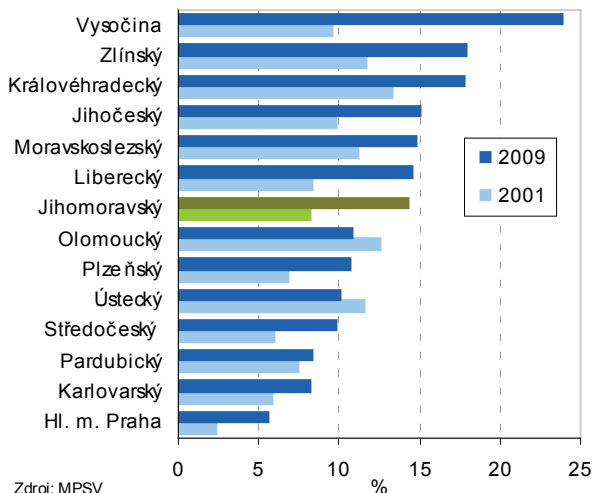
S kvalitou pracovních sil úzce souvisí i otázka celoživotního vzdělávání. Např. osoby bez maturity, bakalářského či vysokoškolského vzdělání jsou nuceni či motivováni si chybějící vzdělání doplnit. **Na středních a vyšších odborných školách** bylo v kraji v roce 2009 evidováno **3,8 tisíc osob s jinou než denní formou studia**, tento počet je v posledních letech téměř stabilní.

Na vysokých školách v kraji bylo v roce 2009 **19,8 tisíc osob ve formě distančního a kombinovaného studia**, proti roku 2001 se jejich počet téměř ztrojnásobil (v tomto pohledu však není zohledněno bydliště studenta).

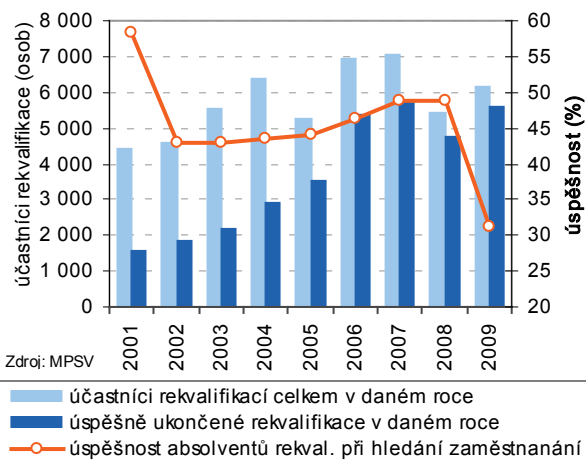
Formou celoživotního vzdělávání je rekvalifikace

Jako formu celoživotního vzdělávání je možno chápat i **rekvalifikace**. Je to způsob vzdělávání, který je spíše vynucen ztrátou zaměstnání a snahou o uplatnění v jiném oboru. V Jihomoravském kraji se v roce 2009 účastnilo rekvalifikace 6,1 tis. osob (2. nejvyšší počet mezi kraji), tvořily 14,3 % z počtu uchazečů o zaměstnání.

Graf č. 38 Poměr počtu účastníků rekvalifikací v daném roce k počtu uchazečů o zaměstnání k 31. 12. předchozího roku

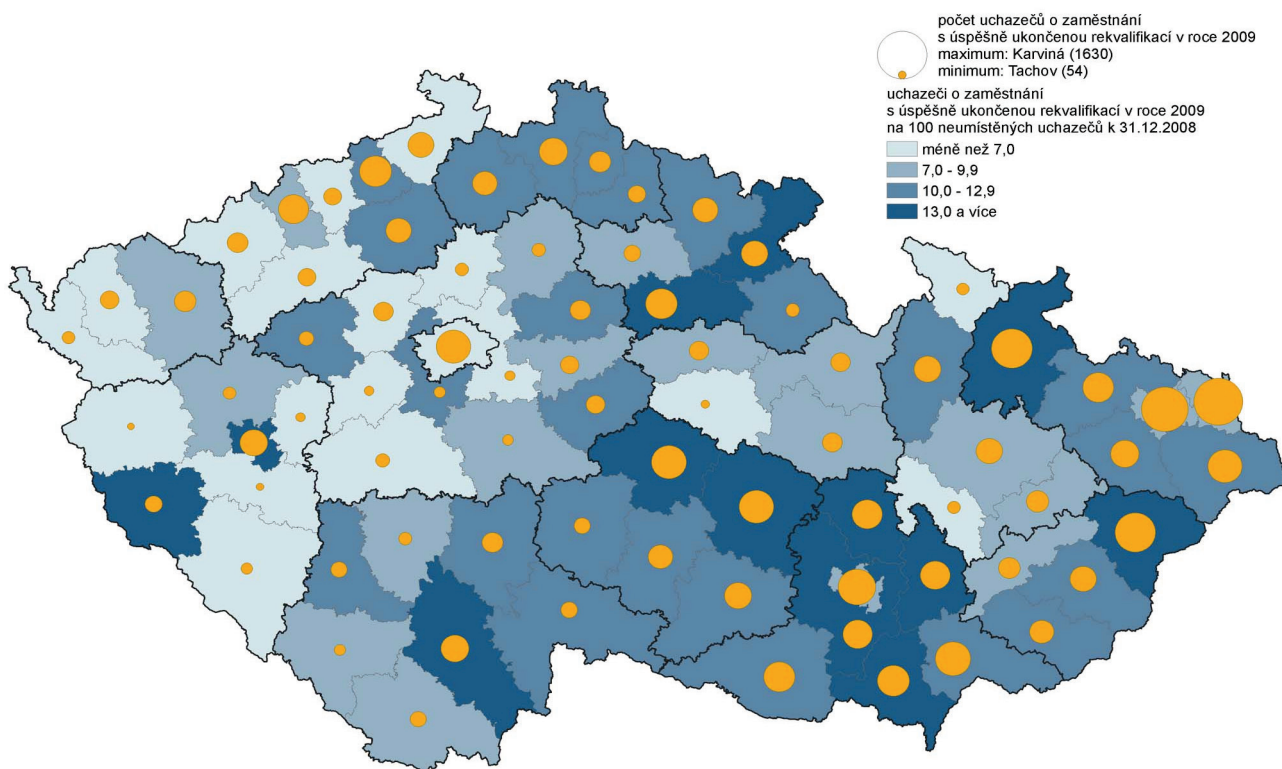
Graf č. 39 Účastníci rekvalifikací v Jihomoravském kraji

Růst počtu úspěšně ukončených rekvalifikací

V oblasti rekvalifikací v kraji bylo pozitivním jevem to, že se výrazně změnil poměr počtu účastníků rekvalifikací v daném roce a počtu úspěšně ukončených rekvalifikací. Zatímco v roce 2001 tvořil **počet úspěšně dokončených rekvalifikací 35,5 %** z počtu rekvalifikací, v roce 2009 to bylo 91,2 % (spíše informativní údaj, neboť termín zahájení a ukončení rekvalifikačního kurzu může přesahovat hranici konce roku). Příznivý vývoj úspěšnosti absolventů rekvalifikací při hledání zaměstnání ukončil rok 2009 – zatímco ještě v roce 2008 48,7 % absolventů rekvalifikací našlo zaměstnání, v roce 2009 to bylo vzhledem k nárůstu počtu nezaměstnaných již jen 31,1 %.

Kartogram č. 7 Uchazeči o zaměstnání s úspěšně ukončenou rekvalifikací v roce 2009

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí